

Okul Rehberlik Uygulamalarında Bazı Sorunlar :

Bir Karşılaştırma

Yrd. Doç. Dr. Gül AYDIN (*)

Eğitimin ayrılmaz ve bütünüleyici bir parçası olarak ele alınan Rehberlik ve Psikolojik Danışma hizmetlerinin temel amacı, öğrencileri zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal yönden geliştirmeyi kolaylaştırıp desteklemek ve gizilgüçlerini en üst düzeyde gerçekleştirmelerine yardımcı olmaktır. Bir başka deyişle, eğitimde olduğu gibi çağdaş rehberlik anlayışı da öğrenciyi merkeze alan bir anlayıştır. Ancak, öğrencinin merkezde olduğu bir rehberlik anlayışı kuramsal düzeyde konuyla ilgilenen herkesçe benimsenirken uygulamadaki aksaklık ve sorunların bir türlü üstesinden gelinemediği, rehberlik ve psikolojik danışma uzmanlarının rol ve işlevlerinin de halâ tartışılmakta olduğu görülmektedir. Ortaöğretimdeki rehberlik hizmetleriyle ilgili literatür incelendiğinde, bu hizmetlerin ülkemize oranla çok daha etkili düzenlendiği batı ülkelerinde de ülkemizde tartışılanlara benzer sorunların ortaya çıktığına rastlanmaktadır.

Bu nedenle ASCA (American School Counselor Association) ve ACES (Association for Counselor Education and Supervision) gibi meslek kuruluşları rehberlik uzmanlarının rol ve işlevlerini belirleme gereğini duymuşlardır (ACES, 1964; ASCA, 1974). Bu standartlara rağmen uygulamada yine bazı aksaklıklara rastlanması, rehberlik uzmanlarının rol ve işlevlerini belirleme amacını güden çok sayıda araştırma yapılmasına yol açmıştır (Odell, 1973; Bradley, 1978; Boy ve Pine, 1979; Day ve Sparacio, 1980; Hutchinson, Barrick ve Groves, 1986).

Bu araştırmaların yanı sıra, ortaöğretimde rehberlik servislerinin temel sorumlulukları ile ilgili tartışmaya yeni çözümler arama eğiliminin ön plana çıktığı da gözlenmektedir (Gubser, 1974; Lombana, 1985).

Diğer yandan, gerek diğer ülkelerdeki, gerekse ülkemizdeki rehberlik uygulamalarına ilişkin gözlemler, rehberlik servislerinin büyük öğrenci kitlelerine yeterince ulaşamadığını, servislerin kendilerini yeterli ölçüde tanıtamadığını, öğrenciler ve rehberlik çalışma-

(*) ODTÜ Eğitim Fakültesi

ları ile yakından ilgili olması gereken okul müdürleri ve öğretmenlerce de yeterince benimsenmediğini göstermiştir. Bu gözlemler başta rehberlik uzmanlarının kendileri olmak üzere, okul müdürü, öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerin rehberlik uzmanlarının görevlerini nasıl algıladıklarını inceleyen başka araştırmalara yol açmıştır. Araştırmalarda tüm bu kesimin rehberlik uzmanlarının görevlerini nasıl algıladıklarının yanısıra, bu servislerden beklentileri de araştırılmıştır (Heilfron, 1960; Gibson, 1962; Van Riper, 1971; Mason, Arnold ve Hyman, 1975; Kepçeoğlu, 1976; Duman, 1985; Aydın, 1987).

Hem ülkemizde, hem de diğer ülkelerde yapılan bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde, okul rehberlik servisiyle ilgili bazı sorunların yalnızca ülkemize özgü sorunlar olmadığı, bu çalışmaların anayurdu sayılabilecek olan A.B.D.'de bile okul rehberlik servislerinde karşılaşılan sorunların ve şikâyetlerin ülkemizde yaşadıklarımızın bazılarıyla (farklı düzeylerde de olsa) şaşırtıcı bir benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu sorunlar birbirleriyle yakından ilişkili ve içiçe geçmiş sorunlar ise de pratik bazı yararlar gözetilerek ülkemizde ve batı ülkelerinde karşılaşılan ortak sorunları karşılaştırmalı olarak irdelemek yararlı olacaktır.

Her ne kadar ülkemizde rehberlik hizmetlerinin henüz yaygınlaşmadığı ve sınırlı uygulamalar yapılabildiği gibi nedenlerle böyle bir karşılaştırmanın anlamsız olduğu düşünülebilirse de, bu karşılaştırma yalnızca varolan uygulamalardaki ortak sorunları irdeleyerek, sürekli gelişen ve sürekli ihtiyacın arttığı böyle bir alanda bazı sorunların ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamak amacıyla yapılmaktadır. Sorunlar anahatlarıyla şu alt başlıklarda özetlenebilir.

Rehberlik Hizmetlerine Ayrılan Bütçenin Yetersizliği

Hem ülkemizde hemde Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmaların hemen çoğunda okul rehberlik hizmetlerine ayrılan bütçenin yetersiz olduğu vurgulanmaktadır (Lombana, 1985; Aytikin ve ark., 1987). Ancak bu sorunun farklı düzeylerde yaşandığı da bir gerçektir. Ülkemizdeki uygulamalarda bu hizmetler için sağlanan fiziksel ortam ve araç-gereç yetersizliği ile ilgili sorunlar söz konusuysen (Kepçeoğlu, 1986; 1987), rehberlik hizmetleri açısından ileri ülkelerde oldukça geniş tutulmuş bir bütçeye getirilen bazı sınırlamalar söz konusudur.

Rehberlik Uzmanı Başına Düşen Öğrenci Sayısının Fazlalığı

Bradley (1978), ASCA'nın her 250 öğrenci için bir rehberlik uzmanının görevlendirilmesi gerekir biçimindeki önerisine rağmen.

uygulamada bu sayının bazı okullarda 1 rehberlik uzmanına 800 öğrenci gibi çok yüksek oranlara ulaştığını ileri sürerek bu durumda rehberlik çalışmalarının gereğiyle yürütülemeyeceğini belirtmektedir. Bu, ülkemizdeki durum ile karşılaştırıldığında oldukça lüks sayılabilecek bir orandır. Aytekin ve arkadaşları (1987) tarafından MEGSB Ankara ili Rehberlik hizmetlerini düzenleme amacıyla oluşturulan danışma kuruluna sunulan komisyon raporunda, Ankara ilinde yalnızca 30 okulun personel ihtiyacını karşılayacak sayıda personelin 86 okula dağıtıldığı belirtilmektedir. Bu okullardaki öğrenci sayısı dikkate alındığında, uzman başına düşen öğrenci sayısının 1 uzman'a 800 öğrenci gibi bir oranın çok üstüne çıktığı ve Bradley (1978)'in de öne sürdüğü gibi bu durumda rehberlik çalışmalarının gereği gibi yürütülmesinin olanaksızlığı kolayca anlaşılabilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anlayışında Farklılıklar

Araştırmalarda ortak olarak varılan bir diğer sonuç rehberlik ve psikolojik danışmanın herkesçe farklı yorumlanan bir alan olmaktan bir türlü kurtulamadığı olgusudur (Bradley, 1978; Boy ve Pine, 1979).

Kepçeoğlu (1987)'de ülkemizde eğitim alanındaki yönetici, uzman ve akademik personelin halen sahip olduğu rehberlik anlayışının ortak olmadığı kanısındadır. Ayrıca, mevcut uygulamalarda öğrenci, öğretmen, müdür ve uzmanların rehberlik anlayışları ve rehberlik servislerinden beklentileri arasında önemli farklar olduğu da anlaşılmaktadır (Kepçeoğlu, 1976; 1979; Bradley, 1978).

Rehberlik Uzmanlarının Rol ve İşlevlerindeki Belirsizlikler

Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmaların ortak olarak ortaya koydukları bir diğer sonuç da rehberlik uzmanlarının rol ve işlevlerindeki belirsizliklerdir. Bu konudaki en önemli sorun rehberlik uzmanlarının kendi görevleri saymadıkları bazı bürokratik işleri de üstlenmek zorunda kalmalarıdır. Boy ve Pine (1979), okullardaki rehberlik hizmetlerinin bürokratik açıdan gittikçe karmaşıklaştığını, rehberlik uzmanlarının öğrencilere ders seçimi ve üniversiteye hazırlık gibi konularda yardımcı olmaktan psikolojik danışma yapmaya vakit bulamadıklarını ve zamanlarının büyük bir kısmını kurum politikası oluşturma ile harcadıklarını ileri sürmektedirler. Day ve Sparacio (1980), yaptıkları bir taramada okul rehberlik uzmanlarının rehberlikle ilgili olmayan disiplin, yönetim, kayıt-kabul v.b. gibi işlerle de ilgilendiklerini ve bu durumun yakınmalara neden olduğunu saptamışlardır. Bu durum ülkemizde yürütülen araştırmalardan elde edilen bulgularla büyük benzerlik göstermesi açısından ilginçtir. Gerçekten de ülkemizde yapılan araştırma sonuçları rehberlik uzman-

larının görevlerinin, öğrenciler, öğretmenler ve okul müdürlerince algılanmasında pek çok karışıklıklar olduğunu, buna bağlı olarak da rehberlik uzmanlarının esas görevlerinin dışındaki işleri de yüklenediklerini göstermektedir (Kepçeoğlu, 1979; Duman, 1985; Aydın, 1987).

Uzmanların Yeterliliği ve Eğitimi İle İlgili Sorunlar

Literatürde ortak olarak ortaya çıkan bir sorun da uzmanların eğitimi ve yeterliliği ile ilgilidir. Ancak ülkemizde bu sorunun okul rehberlik hizmetlerinin gelişmiş olduğu diğer ülkelere oranla çok daha ciddi düzeyde olduğuna dikkat çekmek gerekir. Ülkemizdeki sorun rehberlik uzmanlarının mesleğin en temel işlevlerini yerine getirebilmeleri yani rehberlik hizmetlerini verip verememeleriyle ilgiliyken, okul hizmetlerinde ileri olan ülkelere bu hizmetlerin hiç verilememesi değil, ideal düzeyde verilememesi sorunu ortaya çıkmaktadır (Hutchinson, Barrick ve Groves, 1986).

Ülkemizde ise iki üç rehberlik uzmanının bulunduğu okullarda bile hizmetlerin yerine getirilmesinde çok ciddi sorunlar olduğu çeşitli yazarlarca vurgulanmıştır. Bu çalışmalarda hizmetlerin getirilememesi sorunu rehberlik uzmanlarının kendi görev algılarındaki yetersizlikler, bilgi ve beceri eksikliği ve aldıkları eğitimin yetersizliği ile açıklanmaktadır (Kepçeoğlu, 1986; Kuzgun, 1986; Özgüven, 1986). Buna karşın rehberlik hizmetlerinin gelişmiş olduğu ülkelerde, okul rehberlik personelinin yeterliliklerinin oldukça farklı bir perspektifte tartışılmakta olduğu görülmektedir. Bu tartışmaların en yoğun olarak odaklaştığı noktalar ise rutin işler arasında rehberlik personelinin yeni gelişmeleri izlemekte geri kaldıkları, mesleki rehberlik ve test uygulama işlevlerine verilen ağırlığın bireysel ve grup danışmalarına verilemediği ve doğrudan öğrenciye yönelik çalışmaların azalması gibi konulardır (Hutchinson, Barrick ve Groves, 1986; Hutchinson ve Bottorf, 1986).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Daha önce de vurgulandığı gibi rehberliğe olan gereksinim arttıkça var olan hizmetlerin yetersiz kalması doğaldır. Diğer yandan sürekli gelişen bir alan rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki yeni gelişmeler de yeni gereksinimler ortaya çıkarmaktadır. Rehberlik hizmetlerinin gelişmiş olduğu ve yeni gelişmekte olduğu toplumlarda ortak sorunların varlığı, temelde, alanın bu sürekli gelişen doğasıyla açıklanabilir. Ancak, ülkemizdeki sorunlardan bazılarının rehberlik hizmetlerinin gelişmiş olduğu toplumlarda bu hizmetlerin kuruluş yıllarında gözlenen sorunlar olduğu açıktır.

Bu açıdan bakıldığında rehberlik hizmetlerinin gelişmiş olduğu ülkelerde bu gibi sorunlara bulunan çözümlerden yararlanmak akla oldukça uygun gelmektedir. Bu çözüm önerilerini şöyle özetlemek

mümkün görünmektedir.

Rehberlik hizmetlerinin etkililiği herşeyden önce altyapının tam ve eksiksiz olmasına dayanır. Rehberlik hizmetlerinin altyapısı da öncelikle mesleği etkili biçimde icra edebilecek yeterlilikte uzman personel, araç-gereç ve hizmetlerin yürütülebilmesi için gerekli fiziksel olanakların sağlanmasından oluşur.

Bu temel öğeler sağlanmadıkça etkili bir hizmetinden bahsetmek olanaksızdır. Bu nedenle, yaygın uygulamaya geçilmeden önce uzman personelin yetiştirilmesine önem verilmesi, rehberlik servislerinde kullanılacak ölçme araçlarının geliştirilmesi ve okullarda rehberlik uzmanlarının mesleklerini rahatlıkla icra edebilecekleri fiziksel olanakların sağlanması gerekmektedir.

Hemen tüm araştırmacıların ortak olarak üzerinde anlaştıkları bir diğer çözüm ise önce rehberlik programlarının geliştirilmesi, program amaçlarını belirlenmesi ve daha sonra uygulama aşamasına geçilmesidir. Programların geliştirilmesinde temel alınacak en önemli nokta ise, programları önem öğrencilerin hem de kurumun gereksinimlerine uygun olarak düzenlenmesidir (Collison, 1982; Hargens ve Gubser, 1984). Böylelikle uygulamaların sistemli biçimde başlatılması mümkün olmaktadır. İderal olarak görünen bu çözüm, varolan rehberlik servislerinin programlarının da sürekli değerlendirilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılarak programın sürekli geliştirilmesini de içermektedir.

Ülkemizdeki okul rehberlik uygulamaları yaygınlaştırılırken bu noktalara dikkat edilirse, şu anda hayli yetersiz görünen okul rehberlik servislerinin daha etkili ve yeterli biçimde örgütlenmesi yolunda önemli adımlar atılmış olacaktır. Bu uygulamaların yaygınlaştırılmasında özen gösterilmesi gereken en önemli husus ise, okul rehberlik hizmetlerinin yalnızca ortaöğretim düzeyinde düşünülüp, temel eğitimden yükseköğretimin bitimine kadar olan tüm aşamaları kapsayacak biçimde düzenlenmesidir.

KAYNAKLAR

- American School Counselor Association (1974) «The Role of the Secondary School Counselor.» **The School Counselor**, 22, 380-386.
- Association for Counselor Education and Supervision (1964) «Standards for Counselor Education in the Preparation of School Counselors.» **Personnel and Guidance Journal**, 42, 1061-1073.
- Aydın, G. (1987) «Öğrencilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamalarına İlişkin Algı ve Beklentileri.» **Eğitim ve Bilim**, 12, 65, 61-69.
- Aytekin, Y. ve Diğerleri (1987) Ankara İli Rehberlik Hizmetleri Danışma Kurulu Yıllık Toplantısına Hazırlık Yapmakla Görevli Komisyonun İl Düzeyinde Okul Rehberlik Hizmetleri Çalışmalarını Düzenlenmesi ve Yürütülmesine İlişkin Tedbir ve Karar Tasarılarını İçeren Raporu. Ankara : MEGSB Ankara İli Rehberlik ve Araştırma Merkezi.

- Boy, V.A. ve Pine, G.Y. (1979) «Needed : A Rededication to the Counselor's Primary Commitment.» **Personnel and Guidance Journal**, 57, 527-528.
- Bradley, M.K. (1978) «Counseling Past and Present : Is There a Future?» **Personnel and Guidance Journal**, 57, 42-45.
- Collison, B.B. (1982) «Needs Assessment for Guidance Program Planning : A Procedure.» **The School Counselor**, 30, 115-121.
- Day, R.W. ve Sparico, R.T. (1980) «Impediments to the Role and Function of School Counselors.» **The School Counselor**, 28, 270-275.
- Duman, E. (1985) **Lise Öğrencilerinin Rehberlik Uzmanlarından Görev Beklentileri ve Görev Beklentilerine Etki Eden Faktörler**. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çoğaltılmamış Bilim Uzmanlığı Tezi.
- Gibson, R.L. (1962) «Pupil Opinions of High School Guidance Programs.» **Personnel and Guidance Journal**, 40, 453, 457.
- Gubser, M.M. (1974) «Performance-Based Counseling : Accountability or Liability?» **The School Counselor**, 22, 296-302.
- Hargens, M. ve Gysbers, N.C. (1984) «How to Remodel a Guidance Program While Living in It : A Case Study.» **The School Counselor**, 32, 119-125.
- Heilfron, M. (1960) «The Function of Counseling as Perceived by High School Student.» **Personnel and Guidance Journal**, 39, 133-136.
- Hutchinson, R.L., Barrick, A.L., ve Groves, M. (1986) «Functions of Secondary School Counselors in the Public Schools : Ideal and Actual.» **The School Counselor**, 34, 87-91.
- Hutchinson, R.L. ve Bottorf, R.L. (1986) «Selected High School Counseling Services : Student Assessment.» **The School Counselor**, 34, 350-354.
- Kepçeoğlu, M. (1976) «Okul Danışmanlarının Mesleki Problemleri.» **H.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 8, 68-80.
- Kepçeoğlu, M. (1979) «Rehberlik Uzmanlarının Görevleri : Algular ve Beklentiler.» **H.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, 6-22.
- Kepçeoğlu, M. (1986) «Okullardaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamalarının Temel Sorunları.» **O.D.T.Ü. İnsan Bilimleri Dergisi**, 1, 103-113.
- Kepçeoğlu, M. (1987) «Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamalarının Gelişimi ve Belli Başlı Sorunları.» **H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2, 264-272.
- Kuzgun, Y. (1986) «Okul Danışmanlarından Beklenen Rol ve Danışman Eğitim.» **H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2, 273-277.
- Lombana, J.H. (1985) «Guidance Accountability : A New Look at an Old Problem.» **The School Counselor**, 33, 340-346.
- Mason, E.J., Arnold, D.S., ve Hyman, J.A. (1975) «Expectations and Perception of the Guidance Counselor as Described by Students and Parents.» **Counselor Education & Supervision**, 14, 18-198.
- Odell, L.M. (1973) «Secondary School Counseling : Past, Present and Future.» **Personnel and Guidance Journal**, 52, 151-155.
- Özgülven, E. (1987) «Eğitimde Psikolojik Hizmetlerin Sunulmasında Yararlanacak Uzman Elemanların Yetiştirilmesi ve Sorunlar.» T.E.D. Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar Toplantısında Sunulan Bildiri, **Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi**, No: 10, 221-242.
- Van Riper, B.W. (1971) «Student Perception : The Counselor is What He Does.» **The School Counselor**, 19, 53-56.